

RAAMAT. Veel üks sajandi suur eesti armastuslugu.

Heino ja Heino eluromaan

ARVUSTUS

REIN VEIDEMANN
TLÜ EHI professor/PM

Heino Kiik

«Ei sure kirjanik. 1976–1979»

Ilmamaa
2014
248 lk

Heino Kiik

«Legend Helmi Puur»

2012
198 lk

sest «Ei sure kirjanik». Vaatamata oma päevikulisele sisule (Kiige elu- ja kirjanikuaastad 1976–1979) tõuseb see mitmeski mõttes sümboliseerima demonlikku loomistungi, tahet, pühendumist ja tööd, mis kõik iseloomustas Heino Kiike. Nagu ka paljusid tema suuri eelkäijaid, kes võitlesid vaesuse, võimu ja väiklusega; sattusid eneseteostuses aega ja keskkonda, mis tegi neist vastuvoolu ujujad, kuid kes ei loobunud järgimast oma ideaali ja jäid lõpuni iseendaks.

Aga siis tuli vahele Helmi Puuri surm. Ja ma teadsin, et ei saa enam kirjutada ainult Kiigest. Sellest samast Kiige raamatust hakkasin otsima Helmiga seotud kohti, kuni jõudsin tagasi kaks aastat varem ilmunud, Helmi Puuri 80. sünnipäevale (20. detsember 2013) pühendatud teose «Legend Helmi Puur» juurde. Ja ma mõistsin, et kumbki ei olnud andekas ja legendaarne mitte ainult selle poolest, mida nad loojatena eesti kultuurile andsid, vaid ka teineteisele – inimestena.

Seisvate käsikirjade kirjanik

Kiige päevikutes näeme teda kirjutamas Nõukogude Eesti esimest erootilist romaani «Mind armastab jaapanlanna», mida ta ise arvab olevat oma parima teose. Selle mõtte pakub Kiik välja abikaasa Helmile, kes loeb romaani iga peatükki samasuguse kaasa-

elamise ja -mõtlemisega, nagu ta varem on jälginud «Tondiöömajaga» ning «Jaapanlannale» järgneva «Maria Siberimaal» valmimist.

Millise järjekindlusega püüab kirjanik elavustada väljamõeldist! Kuni sinnamaani, et küsib luba Tartu ülikooli uue tornühiselamu toas nr 953–954 elavate üliõpilaste käest, kas ta võib romaani tegelase elama panna nende tuppa. Ja need, kes jõuavad romaani lugemisel lõpuleheküljele, võivad üles otsida Tartus Toomemäel Baeri ausamba ja ülikooli muuseumi vahel kasvava tammepõõsa, millele jookseb peaga vastu romaani üks peategelastest, Juhan. Kunstitöde olgu usutav elutõenägi!

Romaani valmimise järel algab praegusele uuele lugejapõlvkonnale absurdse tunded kirjaniku võitlus selle ilmumise eest. Kolm köidet «Jommigi» ootavad kirjastuses Eesti Raamat toimetamist ja trükipäasu. «Olen seisvate käsikirjade kirjanik,» teatab Kiik raamatu esimesel leheküljel ja arvutab välja, kui palju on tal jäänud saamata honorari, mis on kutselise kirjaniku palk.

Raamatu viimane ridagi kõlab selles mõttes sümboolselt: «Kõik rahad on saamata». Kirjanike kongressile 4. aprillil 1976 läheb ta ammuilma soetatud ülikonnaga, mille püksid Helmi lapitud.

Ometi, kirjanik temas ei ana alla. «Jaapanlanna» jõuab

Nende, eesti kultuuri kahe suurkuju teineteise leidmisest sügisel 1966, leidmisest hetkest abiellumiseni 14. veebruaril 1968 ja sealt edasi 47 aastat kuni Heino Kiige surmani 22. veebruaril 2013 ning Helmi Puuri lahkumiseni nüüdsama, 6. juulil, vaevalt poolteist aastat hiljem tema «isandast ja käskijast» (nii pöördub ta kirjas abikaasa poole 10. aprillil 1970) – see kõik paistab järelvalguses kui taas üks sajandi armastuslugu.

Olin häälestanud end kirjutama Kiige viimsest, 13. elukroonikaraamatuks jäänud teo-

Helmi

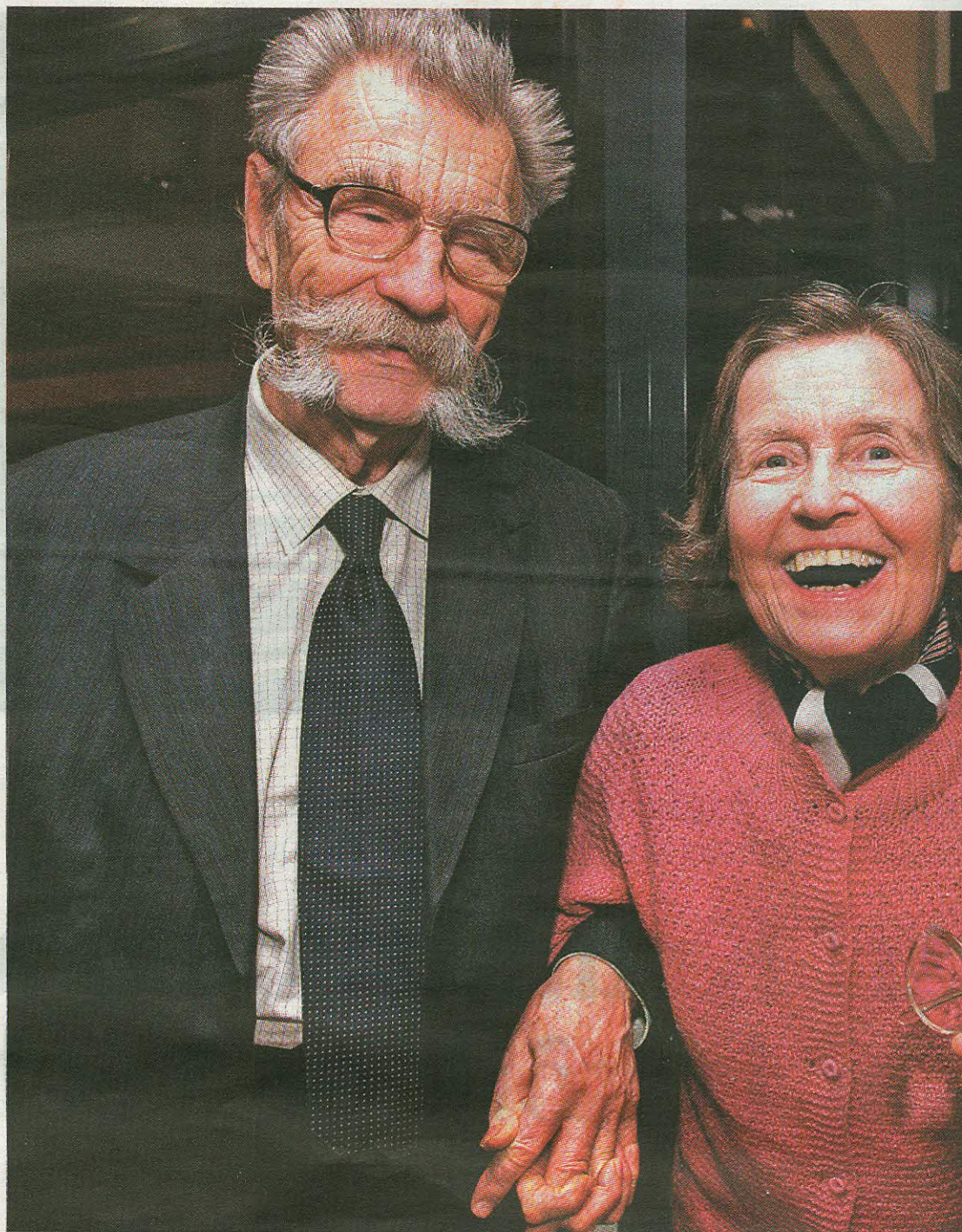
käsitöid ja käsikirjanagi üldloetavaks teoseks. «Kirjanik ei sure,» kordab Kiik endale raamatu mitmes kohas ja lõpuks pealkirjaski.

«Kirjutamisahne» – nii ta enda kohta ütleb – loojana võib ta ju olla enesekeskne ja ülekohtunegi mõnd kolleegi puudutavas otsustuses või hinnanguis, aga leheküljed temast kui kirjandusfondi esimehest kõlavad peaaegu kangelaslikult. See, kuidas ta nõutab välja kortereid ja autosid kaaskirjanikele, esitab neid aukirjade ja preemiade saamiseks, hangib töökohti ning missuguse hoolega ümbritseb oma peret – see Kiik tegutseb kui taluperemees.

Ta algatab ideid (kirjanike oma elamu, hiljem kirjastus Kupar, lõpuks Eesti Kaunite Kunstide Akadeemia, mida, tunnistagem, oleks väga vaja praegugi tunnustamaks neid loojaid, kes ei mahu Teaduste Akadeemia akadeemikuteks), rähkleb igiliikurina nende teostamise nimel.

Kiige ema Ella ütleb pojale: «Sa olid lapsena nii keevaline, et isa arvas, et sinust tuleb küll hobusevaras. Ega sa alati, aga vahel olid nii, et me ei osanud sinuga midagi peale hakata.» Ega osatud hiljemgi. Ei oska Eesti hinnata oma suuri poegi ja tütreid. Ei nende eluajal ega pärast surmaga.

Aga jah – Helmi! Kiik kirjutab 1976. aasta algul, et «õnneks on siin just see perekond, kes ometi mõistab, et ka mi-

Helmi Puur ja Heino Kiik – teineteisele loodud.

na töötan». Kahe inimese koostööd saab siis kaheksa aastat, kuhu mahuvad tutvumine Estonia teatri ühel etendusel; vastastikune äratundmine, et ollakse määratud teineteisele; selleks ajaks juba kuldtähtedega eesti balleti ajalukku kirjutatud Helmi Puuri üliinimlik kolmas katse naasta lavale, mida tähistab 16. juulil 1965 Estonias esietendunud ballett «Romeo ja

Julia», ja lõplik loobumine tantsijakarjäärast 34. eluaastal 1967, mil paljud teised alles liiguvad tipu poole.

«Olid tavalised reatendused ja ma ei teadnud ka ise, et üks neist osutub viimaseks,» räägib ta ühes intervjuus. «Jäin uuesti haigeks ja sel korral loobusin saatusega vägikaika veadamisest. Nähes, et tunnistan seekord ta ülevõimu, kinkis

saatus mulle vastu midagi väga kaunist. Andis toreid perekonda, seepärast ei olnud lavalt lahkumine mulle valus.»

«Legendi» raamatust loeme, kuidas argliku, otsekui mõne sentimentaalse armastusromaaniga alguspeatükki meenutav tutvumine ja teineteisele lähenedamine plahvatab üheksa saamiseks 6. augustil 1967 Heino Kiige suvemajakeses Mähel, Eestis

teineteisele loodud.

FOTO: ARNO SAAR / ÖHTULEHT

te koos-
aastat,
ine Es-
sel; vas-
e, et ol-
ele; sel-
tedega
jutatud
kolmas
a tähis-
ias esi-
meo ja

Julia», ja lõplik loobumine tant-
sijakarjäärast 34. eluaastal 1967,
mil paljud teised alles liiguvad
tipu poole.

«Olid tavalised reaetendu-
sed ja ma ei teadnud ka ise, et
üks neist osutub viimaseks,»
räägib ta ühes intervjuus. «Jäin
uuesti haigeks ja sel korral loo-
busin saatusega vägikaika ved-
amisest. Nähes, et tunnistan
seekord ta ülevõimu, kinkis

saatus mulle vastu midagi vä-
ga kaunist. Andis toreid pere-
konna, seepärast ei olnud lavalt
lahkumine mulle valus.»

«Legendi» raamatust loe-
me, kuidas argliku, otsekui mõ-
ne sentimentaalse armastusro-
maani alguspeatükki meenutav
tutvumine ja teineteisele lähe-
nemine plahvatab ühekssaami-
seks 6. augustil 1967 Heino Kii-
ge suvemajakeses Mähel, Eestit

tabanud enneolematu augusti-
tormis. «Loodus pakub mä-
lestusväärse päeva meie kahe
liidu kinnitamiseks. Tunneme,
et oleme tõesti koos, teinetei-
sele loodud. Meid ei lahuta ka
maru mitte,» kirjutab Kiik oma
päevikus.

Nii lähebki. Nende kirjava-
hetusest – Kiigest saab üliõpi-
lane Moskva kirjandusinstituudis ja hiljem kõrgematel stsena-

ristide kursustel – õhkub eroo-
tilist kirge, ülevoolavat hellust,
aga ka argiasjalikke nõuand-
misi, korraldusi, mida kaks ar-
mastusele ja perele pühendu-
nud inimest vajavad.

Heino Kiik: «Helmi, nii
suurt õnne tahab igaüks eluks
ajaks. Sa oled ime. Kõik Sinu
rõõmustab mind. Iga pisiasi ja
suurasi. Sinus on sellist võim-
mida ei oska öelda. Ilus on Si-
nu lähedane olla. Ilus – nii pole
vist veel öeldud.»

Helmi Puur: «Heino, kallis,
maailm on nii ilus, sest igal, igal
pool oled Sina. See on tõesti nii.
Ja kui hea see on, kui hea on
nii elada.»

Üks kaunimaid ülemlaule

Võiks ju arvata, et pärast esi-
mese poja Jaani sünni augusti-
s 1969 hakkab abielu varjuma
argirutiin. Aga ei, siin ja-
gub kirglikku armastust tõus-
vas joones. Oktoobris 1969 kir-
jutab Kiik oma naisele poemi –
tõenäoliselt eesti kirjanduse
ühe kaunima Saalomoni üleml-
laulu. Võimatu on jätta tsiteeri-
mata selle lõppu:

*Tunnen end uduebemena,
kannan sind lennul igavikku.
Kas merelaine heljutab mind?
Ma lahustun olematusse.
Hetkesse koondub elu mõte.
Looduse ürgigavene sund
plahvatab õnneks.*

Ja kevadel 1970 kirjutab
Helmi Puur: «Kahe inimese ar-
mastus on suur õnn, võib-olla
kõige suurem / - - - / Tahak-
sin Sinuga sada aastat noor olla,
Heino. Olemegi, eks ole...»

Kolm aastat hiljem sünnib
perre teine poeg Paavo. Poiste
vanemad elavad paisuvas õn-
nes. «Olen õnnelikem isa ma-
ilmas,» pihib Kiik. Ja Helmi vast-
ab (kiri 8. juunist 1974): «Heino,
ootan Sind koju. Seda teevad ka
Sinu poisid. Väiksem tahab Sul-
le oma ilusat puhast lapsenaera-
tust näidata. Nägemiseni.»

«Legend Helmi Puur» lõ-
peb selle lausega. Nüüd on nad,
Heino ja Helmi, mõlemad põr-
mud. Elu jätkub nende lastes ja
lastelastes, aga ka loomingus.
Tõesti, kui üldse midagi siin
inimeste ilmas on igavest, siis
on selleks armastus.